

Методичні вказівки до написання курсових робіт зі спеціальності «Соціальна робота»

I. Загальні відомості про курсові роботи

Таблиця 1.

Назва навчальної дисципліни	Цикл навчального плану	Семестр написання курсової роботи за навчальним планом		
		денної форми навчання (3 р. 10 міс.)	заочної форми навчання (3 р. 10 міс.)	заочної форми навчання (на базі м.с.) (1 р. 10 міс.)
Теорія та історія соціальної роботи	професійної та практичної підготовки	5	6	–
Технології соціальної роботи	професійної та практичної підготовки	7	8	3

II. Роль і місце курсової роботи в професійній підготовці

Курсова робота в системі професійної підготовки бакалавра соціальної роботи виконуються з метою поглиблення й узагальнення знань із визначеної навчальним планом навчальної дисципліни та застосування їх до розв'язання конкретних фахових та дослідницьких завдань.

Тематика курсових робіт із теорії та історії соціальної роботи, технологій соціальної роботи розробляється викладачами випускової кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи. На початку навчального року визначаються викладачі, які мають здійснювати керівництво студентами під час написання і оформлення курсових робіт. Керівники знайомлять студентів із переліком тем і розподіляють їх.

До написання курсової роботи висуваються ряд основних *вимог*. Студент повинен:

– продемонструвати не тільки знання з теорії, набутої під час аудиторних занять, та самостійної роботи з книгами та Інтернет-ресурсами, а й уміння творчо використовувати ці знання для дослідження реальних проблем майбутньої професійної діяльності;

– виявити достатню самостійність в розкритті теми. Наукові джерела, які використовуються, слугують лише підґрунтям для здійснення власного дослідження та аргументації напрацювань студента;

– дотримуватись логіки дослідження: *визначення сутності досліджуваної проблеми* → *аналіз проблеми з точки зору наукових напрацювань* → *дослідження проблеми в соціальній дійсності* → *власні висновки й рекомендації щодо подолання, розв'язання проблеми*.

III. Структура курсової роботи

Курсова робота повинна містити такі компоненти:

1. **Титульний аркуш** (його зразок подано в Додатку ...).

2. **Зміст** (його зразок подано в Додатку ...).

3. **Вступ**. У ньому обґрунтовується актуальність теми, визначається об'єкт, предмет, мета, завдання, методи дослідження.

Обґрунтування актуальності проблеми передбачає текстове мотивування

відповіді на запитання: «Чому цю соціальну проблему (соціальне явище) важливо вивчати в даний час?». Для з'ясування цього питання можна коротко висвітлити: корисність і доцільність розробки проблеми для успішної діяльності установ соціальної сфери та соціально-виховних інституцій; зміст державних документів, у котрих акцентується заявлена проблема; наявність ще недосліджених моментів; поширеність досліджуваного явища (за допомогою статистичних даних), його типовість і важливість для розвитку наук соціального та людинознавчого спрямування тощо.

При визначенні *об'єкту дослідження* необхідно врахувати, що він становить цілісне утворення елементів соціальної реальності чи знань про неї, що зафіксовані в темі у вигляді певних понять і виступають орієнтиром для подальшої конкретизації. Зміст об'єкту дає відповідь на запитання: «Що розглядається в даному дослідженні?». Наприклад: «*Об'єкт дослідження*: діяльність соціального працівника / фахівця із соціальної роботи в умовах територіальної громади / установи соціального захисту».

Предмет дослідження тісно пов'язаний із об'єктом дослідження. Він конкретно визначає той бік об'єкту, що безпосередньо досліджуються в курсовій роботі. Предмет ніби відповідає на питання: «Про що в даному об'єкті треба ширше і ґрунтовніше довідатись?». Наприклад: «*Предмет дослідження*: здійснення фахівцем із соціальної роботи територіальної громади діагностичної функції».

Чітке уявлення актуальності проблеми, об'єкту і предмету дослідження допомагає обґрунтовано сформулювати *мету курсової роботи*. Мета є лаконічно вираженим орієнтиром на те, що буде досягнуте в результаті дослідження. Вона, як правило, спрямовує науковий пошук на одержання нових знань про предмет та їх експериментальну апробацію. Наприклад: «*Мета дослідження*: вивчити і проаналізувати напрями здійснення фахівцем із соціальної роботи територіальної громади діагностичної функції та виявити умови її успішного виконання».

Під час формулювання завдань курсової роботи спочатку окреслюються найзагальніші, теоретичні завдання, а потім більш деталізовані, емпіричні, що й дає можливість уявити логіку побудови дослідження. Формулювання завдань варто розпочинати такими дієсловами: виявити, з'ясувати, описати, визначити, встановити, здійснити, сформулювати, висвітлити, показати тощо. Наприклад: «*Завдання дослідження*:

1) вивчити особливості діагностики як основної складової соціальної технології;

2) вивчити й узагальнити досвід здійснення діагностичної функції фахівцем із соціальної роботи Копачівської об'єднаної територіальної громади;

3) розробити пропозиції щодо підвищення ефективності здійснення діагностики фахівцем із соціальної роботи .

Методика дослідження, використана в курсовій роботі, подається через перелік використаних *методів дослідження* і має бути адекватною обраному предмету, меті та завданням наукового пошуку.

Обсяг вступу становить 2-3 сторінки.

4. Основна частина курсової роботи.

Вона складається з розділів, яких може бути 2-3. Кожен розділ має підрозділи (параграфи).

Перший розділ носить теоретичний характер і демонструє обізнаність автора із літературою з досліджуваної проблеми, вміння аналізувати і систематизувати матеріал, оцінити зроблене іншими дослідниками і висловити своє ставлення до тієї чи іншої точки зору. У цьому розділі розглядаються основні методики, методи й інструментарій дослідження, які вчені пропонують для вивчення обраної проблеми.

Другий (третій) розділ носить експериментальний характер. Автор описує як і де відбувалось емпіричне дослідження, аналізує і узагальнює результати проведеного дослідження.

Обсяг основної частини становить 25-30 сторінок.

5. Висновки. Вони висвітлюють найважливіші наукові та практичні результати, отримані в ході курсового дослідження, відповідно до сформульованих завдань.

Обсяг висновків становить 2-3 сторінки.

6. Список використаної літератури. В алфавітному порядку подаються використані літературні джерела (30-40 найменувань), відповідно до бібліографічних вимог.

7. Додатки. Для повноти сприйняття досліджуваної проблеми створюються додатки, які можуть містити: ілюстративні матеріали до основної частини курсової роботи (переважно експериментального розділу), великі за обсягом таблиці, схеми, плани, протоколи і довідки діяльності освітніх закладів/соціальних служб, соціальних центрів тощо.

Загалом обсяг курсової роботи повинен становити 30-35 сторінок без врахування додатків.

IV. Послідовність та технологія написання курсової роботи

Праця над курсовою роботою є тривалою і *алгоритм* її виконання складається з наступних дій студента:

1. Ознайомлення з пропонованою тематикою курсових робіт.
2. Вибір теми.
3. Ознайомлення із методичними вказівками щодо написання курсової роботи.
4. Складання бібліографічного списку наявних в бібліотеці та Інтернет-порталах літературних джерел із обраної теми.
5. Проведення первинного опрацювання літературних та Інтернет-джерел і відбір тих із них, які найбільше відповідають проблемі.
6. Повторне опрацювання відібраних літературних та Інтернет-джерел з фіксацією необхідної інформації.
7. Вибір соціологічних, психолого-педагогічних методів дослідження і розробка, за порадами керівника, програми і методики наукового пошуку.
8. Складання плану курсової роботи.
9. Розробка наукового апарату вступу (об'єкт, предмет, мета, завдання дослідження) – як орієнтиру пошукової роботи.
10. Виклад у теоретичній частині курсової роботи літературного огляду та аналізу наукових досліджень проблеми.
11. Проведення емпіричного дослідження за розробленою методикою.
12. Аналіз результатів емпіричного дослідження і висвітлення їх в дослідній частині курсової роботи.
13. Написання висновків роботи відповідно до поставлених завдань.

14. Здійснення літературно-графічного оформлення курсової роботи в цілому.

15. Представлення роботи керівникові на перевірку та рецензування.

16. Підготовка виступу, який виголошується під час захисту курсової роботи.

V. Вимоги до оформлення курсової роботи

Вимоги до остаточного оформлення курсової роботи поділяються на такі різновиди:

Наукового викладу. Мова і стиль курсової роботи повинні носити науковий характер. Для наукового викладу тексту притаманні смислова завершеність, цілісність і зв'язність. Найважливішими засобами вираження наукового мислення автора є спеціальні функціонально-синтаксичні засоби зв'язку, що вказують на послідовність розвитку думки («спочатку, насамперед, потім, по-перше тощо»), заперечення («проте, тимчасом, але, у той час як»), причинно-наслідкові відношення («таким чином, тому, внаслідок цього, крім того, до того ж»), перехід від однієї думки до іншої («раніше ніж перейти до..., звернімося до..., розглянемо, зупинимось на...»), результат, висновок («отже, значить, як висновок, підсумовуючи, слід сказати...»).

Чіткості посилань. В процесі викладу інформаційного матеріалу курсової роботи (особливо першого її розділу) автор використовує посилання. Найчастіше використовується цитування, тобто підтвердження власних аргументів з допомогою авторитетних вчених, мислителів. Цитований текст береться в лапки і обов'язково супроводжується посиланням на джерело. Тобто після використаної цитати необхідно в квадратних дужках зазначити номер праці (відповідно бібліографічному списку) та через кому сторінку, з якої вона запозичена. *Наприклад:* [32, с. 25]. При використанні у тексті ідей декількох вчених в довільному викладі автора роботи, посилання на джерела робляться згідно з їхнім переліком у квадратних дужках, *наприклад:* «... у працях зарубіжних психологів...[1-7, 15, 67]...».

Запису бібліографічних джерел. Оформлення записів у списку використаної літератури здійснюється способами поданими в таблиці 2.

Таблиця 2

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги і монографії з одним автором	Безпалько О.В. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді: теоретико-методичні основи: Монографія / О.В. Безпалько. – К.: Науковий світ, 2006. – 363 с. Шендеровський К.С. Профілактична соціальна робота: теорія і практика / К.С. Шендеровський. – К., 2007. – 144 с.
Декілька авторів	Харченко С.Я. Соціально-педагогічні технології : навч.-метод. посібник / С.Я. Харченко, Н.П. Краснова, Л.П. Харченко. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 552 с. Лукашевич М. П. Соціальна робота: теорія і практика [підручник] / Лукашевич М. П., Семігіна Т. В. ; 2-е вид. – К: Каравела, 2015. – 368 с. Практична соціальна робота / за ред. П. Картер, Т. Джефсса, М.К.Сміта. – Амстердам ; К. : Асоціація психіатрів України, 1996. – 184 с.
Коллективні,	Соціальна педагогіка : навч. - метод. матеріали для підготовки

редаговані та офіційні видання	бакалаврів соц. педагогіки / П. М. Гусак [та ін.] ; за заг. ред. П. М.Гусака, Л.К.Грицюк. – Луцьк: Вежа -Друк, 2012. – 320 с. Словник –довідник для соціальних працівників та соціальних педагогів / за ред. А.Й.Капської, І.М.Пінчук, С.В.Толстоухової. – К. : УДЦССМ, 2000. – 234 с. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / За заг. редакцією проф. І. Д. Звереві. - Київ, Сімферополь: Універсум, 2013. – 536 с.
Багатотомні видання та статті багатотомних видань	Соціальна робота. В 3 ч. Ч. 1. Основи соціальної роботи / за заг. ред. Т.Семигіної, І.Григи. – К. : Вид. дім. „Києво-Могилянська академія”, 2004. – 178 с. Сухомлинський В.О. Біля джерел життєвого ідеалу / В.О. Сухомлинський // Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5 т. – – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 3. – С. 218–225.
Статті наукових збірників та науково-практичних конференцій	Петрович В.С. Технології соціально-педагогічної діяльності. Навчально-методичне забезпечення курсу // Соціальна педагогіка: навч. - метод. матеріали для підготовки бакалаврів соц. педагогіки. / П.Гусак [та ін.] ; за заг. ред. П. Гусака, Л. Грицюк. – Луцьк: Вежа-Друк, 2012. – С.160-196. Сила Т. І. Міждисциплінарний зміст категорії наснаження / Т. І. Сила // Вісник Чернігівського нац. пед. ун-ту ім. Т. Г.Шевченка. Серія: Психологічні науки. – 2010. – Вип. 82, Т.ІІ. – С. 194–197.
Статті журналів	Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи в Україні // Соціальна політика і соціальна робота. – 2003. – № 1. – С. 111–114. Федоренко Д. Родинне виховання в античній Україні / Д. Федоренко, О. Федоренко // Початкова школа. – 2012. – № 3. – С. 40–42.
Статті газет	Козацька педагогіка // Освіта. – 2004. – 18-25 серпня. – Спецвипуск Проект Закону України «Про державну підтримку позашкільної освіти та виховання» // Освіта України. – 1998. – 22 квітня.
Інтернет-ресурси	Семигіна Т. Значення он-лайн опитування для формування соціального капіталу територіальної громади / Семигіна Т., Лиховид Д. // Матеріали XXXII міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. «Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії» (29-30 листопада, 2016). – Переяслав-Хмельницький, 2016. – С.105-106. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://conferences.neasmo.org.ua/uk/art/3470

Використання наочно-графічних способів висвітлення матеріалу. У курсових роботах мають місце такі засоби:

Схема – це зображення, котре передає за допомогою умовних позначень основну ідею соціального явища або процесу і показує взаємозв'язок їх головних елементів. Схема підписується внизу. *Наприклад:* Рис. 1.2. Основні напрями здійснення діагностичної функції соціальним працівником територіальної громади.

Діаграма (графік) – один із способів графічного зображення залежності між величинами. У діаграмах наочно відбивають і аналізують масові дані досліджень.

Діаграма підписується внизу. *Наприклад:* Рис. 2.3. Порівняння результатів діагностування наявності звичок тютюнопаління у 2015 і 2016 роках.

Цифровий матеріал, коли його багато або є необхідність у зіставленні певних показників, як правило, оформлюють у таблиці. Таблиця являє собою такий спосіб подання інформації, при якому цифровий або текстовий матеріал групується в рядки і графи, відокремлені одна від іншої вертикальними та горизонтальними лініями. Таблиці передують її назва. *Наприклад:* Таблиця 2.2. Перелік та характеристика основних методів діагностики, які використовуються в практичній діяльності соціального працівника територіальної громади.

Фотографія – найбільш переконливий і достовірний засіб наочної передачі дійсності та соціально-педагогічного явища зі всіма його особливостями. Фотографії з підписами подаються в додатках.

Оформлення додатків. Додатки оформляють як продовження курсової роботи і кожен із них починають з нової сторінки. Посередині рядка над заголовком друкується слово «Додаток ___» і номер, що позначає послідовність посилань на додаток в тексті. Кожен додаток має заголовок.

Технічне оформлення курсової роботи. Роботу друкують на білих стандартних аркушах формату А4 (210×297 мм) в текстовому редакторі Microsoft Word з дотриманням таких вимог: шрифт Times New Roman, розмір 14 кеглів, інтервал 1,5; поля: зліва - 30 мм, справа - 15 мм, зверху і знизу -20 мм.

VI. Рецензування, захист, оцінювання і зберігання курсової роботи

Після завершення написання курсової роботи, студент подає її керівникові на перевірку. Після перевірки і рецензування курсової роботи викладач допускає студента до захисту. Комісія, створена завідувачем випускової кафедри здійснює процедуру захисту в терміни, визначені деканатом. Під час захисту студент робить коротке повідомлення про проведене наукове дослідження (4-5 хвилин), відповідає на поставлені членами комісії та присутніми запитання, знайомиться з відгуком і зауваженнями керівника. Комісія оцінює курсові роботи за такими параметрами і критеріями:

Таблиця 3

Рівні	Теоретичний та емпіричний характер змісту	Виклад і оформлення роботи	Представлення роботи
Високий	<ul style="list-style-type: none"> - мотивовано актуальність досліджуваної проблеми; - чітко сформульовані, мета і завдання; - виважено розроблена і повністю реалізована програма дослідження; - виявляється самостійність суджень автора; - виклад матеріалу послідовний, а стиль – науковий 	<ul style="list-style-type: none"> - обсяг роботи відповідає вимогам; - логічна і змістовна композиційна побудова роботи; коректне використання поняттєвої термінології, - результати кількісних даних достатньо ілюстровані; - бібліографія і посилання оформлені згідно вимог; - робота має естетичний вигляд 	<ul style="list-style-type: none"> - представлення побудоване логічно й аргументовано; - вільне володіння матеріалом дослідження; - компетентні відповіді на запитання
Середній	<ul style="list-style-type: none"> - актуальність проблеми висвітлена не в повній 	<ul style="list-style-type: none"> - обсяг роботи відповідає вимогам; 	<ul style="list-style-type: none"> - виступ не зовсім логічно

	<p>мірі; - мета, завдання не повністю пов'язані з темою; - методика дослідження не охоплює всіх можливих для даної проблеми емпіричних і теоретичних методів; - висновки часто зроблені під впливом авторитетних джерел; - у викладі матеріалу присутня тавтологія, стиль викладу місцями носить публіцистичний характер.</p>	<p>- рубрикація тексту відображає основний зміст роботи; - кількісні дані недостатньо ілюстровані; - в оформленні бібліографічного списку і посилань зустрічаються неточності; - робота має естетичний вигляд</p>	<p>продуманий, перевантажений теоретичними постулатами; - не досить вільне володіння матеріалом дослідження; - відповіді на питання не завжди точні</p>
Достатній	<p>- актуальність досліджуваної проблеми звучить непереконливо - мета, завдання, відзначаються нечіткістю формулювання, повторами; - не всіма обраними для дослідження методами автор володіє належним чином, існують помилки в їх використанні; - відчувається значна залежність від літературних джерел; - у викладі матеріалу часто повторюються одні й ті ж думки, домінує публіцистичний стиль</p>	<p>- обсяг роботи відповідає вимогам; - рубрикація тексту не повністю відображає зміст роботи - кількісні дані майже не ілюстровані; - в оформленні бібліографічного списку й посилань зустрічаються помилки; - робота має естетичний вигляд</p>	<p>- матеріал виступу не згрупований, переобтяжений зайвими деталями; - відчувається залежність від тексту; - відповіді на запитання неточні, розпливчасті</p>
Низький	<p>- відсутність обізнаності з проблемою, мотивації, аргументації, логіки викладу; - неволодіння методами дослідження; - наявність плагіату.</p>	<p>- обсяг роботи недостатній; - рубрикація тексту не відображає зміст - кількісні дані відсутні або зовсім не ілюстровані; - в оформленні літератури і цитат грубі помилки; - робота оформлена недбало</p>	<p>- виступ не висвітлює основного змісту дослідження; - нездатність самостійно тлумачити досліджувану проблему; - нерозуміння суті поставлених питань.</p>

У випадку, коли курсова робота оцінена на «незадовільно», студенту надається право у тижневий термін доопрацювати її і знову представити комісії.

Курсові роботи (разом з рецензіями на них) зберігаються на кафедрі протягом двох років. Потім вони списуються у встановленому порядку.

Перелік орієнтовних тем курсових робіт з теорії та історії соціальної роботи, технологій соціальної роботи затверджено на засіданні кафедри (**Протокол №3 від 19 вересня 2017 року**) та виставлено на сайті факультету.